

Огерук І.С.,
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Агресія росії проти України спричинила низку змін до чинного законодавства, адаптуючи його до нагальних потреб та викликів, які диктують воєнні дії. Серед іншого, до Кримінального процесуального кодексу України було внесено зміни, що стосуються режиму досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень в умовах воєнного стану. Цілком логічно, що вказані зміни мали на меті врахувати та вирішити ризики і суперечливі ситуації, що можуть виникати на різних стадіях кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Зазначені зміни показали відповідне реагування на потреби практики (зміни вносилися кілька разів, більш зручно адаптуючи законодавство) та розуміння законодавця до тих проблем кримінального провадження, що тягнуть за собою воєнні дії. Зокрема, стаття 615 КПК України регламентує особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану. У ній:

- вирішено питання порушення кримінального провадження за відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- регламентовано особливості проведення слідчих (розшукових) дій, процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень за наявності реальної загрози життю і здоров'ю учасників кримінального провадження, а також дій у разі відсутності об'єктивної можливості особистої участі вказаних осіб при проведенні зазначених дій чи прийнятті рішень;
- врегульовано порядок перебігу строків у кримінальному провадженні та порядок їх продовження, зупинення і поновлення;
- вирішено питання розподілу матеріалів кримінального провадження між суддями за відсутності технічної можливості доступу до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи;
- регламентовано питання затримання особи без ухвали слідчого судді та застосування до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Як ми бачимо, в більшості зміни торкнулися саме стадії досудового розслідування.

Обшук є слідчою (розшуковою) дією, яка спрямована на виявлення та фіксацію відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1, ст. 234, ч. 1]. Характерною особливістю обшуку є те, що під час здійснення цієї слідчої (розшукової) дії мова йде про проникнення в житло чи інше володіння особи. Відповідно до ст. 13 та ст. 233 КПК України таке проникнення можливе суто на підставі добровільної згоди особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді [1]. Враховуючи положення зазначених статей та ст. 234 КПК України, можна констатувати, що обшук може проводитися суто на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної

юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що проводить вказану слідчу дію. Для отримання такої ухвали слідчий за погодженням з прокурором або прокурор особисто звертаються з відповідним клопотанням до слідчого судді [1]. Однак, ст. 615 КПК України регламентує, що, якщо слідчий суддя позбавлений об'єктивної можливості виконувати свої повноваження у відповідності до низки статей КПК України, в тому числі, у відповідності до ст.ст. 233, 234 КПК України, його повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури. Таким чином, першою особливістю проведення обшуку в умовах воєнного стану є те, що ухвалу на його проведення може прийняти керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором.

Ч. 7 ст. 223 вказує на те, що обшук чи обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії. Однак, у п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України зазначається, що в разі потенційної небезпеки для життя чи здоров'я понятих або об'єктивної неможливості їх залучення до проведення обшуку чи обшуку особи, така слідча (розшукова) дія може проводитися без участі понятих та за умови обов'язкової фіксації доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису [1]. Фактично, це є другою особливістю проведення обшуку в умовах воєнного стану.

Стаття 236 КПК України регламентує порядок виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи. У ній, серед іншого, звертається увага на протокол обшуку. Зокрема, зазначається, що:

- у протоколі обшуку обов'язково фіксуються хід і результати особистого обшуку;
- заяви осіб, у присутності яких здійснюється обшук, підлягають занесенню до протоколу обшуку;
- протокол обшуку складається у двох примірниках, один з яких вручається особі, у якої проведено обшук, або представникові підприємства, установи або організації, де проводився обшук.

Частина 1 статті 106 КПК України чітко визначає, що протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення [1]. Відповідно до цього положення протокол обшуку також повинен складатися під час проведення обшуку або безпосередньо після його закінчення. Однак, у п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України зазначається, що в разі відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій фіксація таких процесуальних дій здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту їх завершення [1]. Таким чином, третьою особливістю проведення обшуку в умовах воєнного стану є те, що процесуальне оформлення вказаної слідчої (розшукової) дії за певних умов допускається не під час її проведення чи одразу по її завершенні, а протягом сімдесяти двох годин з моменту її закінчення.

В зв'язку із останньою особливістю виникає декілька питань, а саме:

- на якій підставі викликати осіб, які брали участь у проведенні обшуку, для підписання протоколу обшуку, та яку відповідальність вони понесуть в разі неявки;

- що робити в тому випадку, якщо особи, які брали участь в обшуку, позбавлені фізичної можливості прибути для підписання протоколу обшуку у відведений час, однак при потребі можуть підтвердити все зазначене у протоколі іншим способом (наприклад, по онлайн-зв'язку).

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що особливостями проведення обшуку в умовах воєнного стану є, по перше, те, що ухвалу на його проведення за певних умов може прийняти керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. По друге, така слідча (розшукова) дія в певних ситуаціях може проводитися без участі понятих за умови обов'язкової фіксації доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. По третє, фіксація зазначеної процесуальної дії за певних обставин здійснюється доступними технічними засобами, а протокол дозволяється складати згодом, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту її завершення. Однак, останнє положення ставить ряд питань та потребує певного удосконалення.

Список використаних джерел:

Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Офіційний портал Верховної Ради України .URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1297> (дата звернення: 04.10.2022).